

ISOEVA-2023

7th INTERNATIONAL SYMPOSIUM OF EDUCATION AND VALUES

(7. ULUSLARARASI EĞİTİM VE DEĞERLER SEMPOZYUMU)

26-29 Ekim 2023

26-29 October 2023

Kemer/ANTALYA

TAM METİN KİTABI (FULL TEXT BOOK)

ISBN: 978-625-98862-1-6

KORINT
YAYINCILIK

ISOEVA-2023

7th INTERNATIONAL SYMPOSIUM OF EDUCATION AND VALUES

(7. ULUSLARARASI EĞİTİM VE DEĞERLER SEMPOZYUMU)

26-29 Ekim 2023

26-29 October 2023

Kemer/ANTALYA

TAM METİN KİTABI (FULL TEXT BOOK)

Yayın Tarihi: 01.12.2023

ISBN: 978-625-98862-1-6

KORINT
YAYINCILIK

ONUR KURULU

Prof. Dr. Fadıl HOCA (Makedonya Vizyon Üniversitesi Rektörü)

DÜZENLEME KURULU BAŞKANI

Doç. Dr. Sefa Salih AYDEMİR (Adıyaman Üniversitesi, TÜRKİYE)

DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. Cemil Cahit YEŞİLBURSA (Gazi Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Kadir ULUSOY (Mersin Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Kubilay YAZICI (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Merziyye NECEFOVA (Azerbaycan Bilimler Akademisi, AZERBAYCAN)

Prof. Dr. Osman ÇEPNİ (Karabük Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Sevinç ALİYEVA (Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Dil Komisyonuna Bağlı İzleme Merkezi Başkanı, AZERBAYCAN)

Prof. Dr. Dr. Taner ÇİFÇİ (Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Cihat DEMİR (Dicle Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. İsmail KINAY (Dicle Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Selçuk İlgaz (Atatürk Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Sezai ÖZTAŞ (Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Yavuz Bolat (Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Zekerya AKKUŞ (Atatürk Üniversitesi, TÜRKİYE)

SERĞİ DÜZENLEME KURULU BAŞKANI

Doç. Dr. Sefa Salih AYDEMİR (Adıyaman Üniversitesi, TÜRKİYE)

SERĞİ DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. Arzu UYSAL (Mersin Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Fatih BAŞBUĞ (Akdeniz Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Fatma YETİM (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Leyla VARLIK ŞENTÜRK (Anadolu Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Mehmet ÖZKARTAL (Süleyman Demirel Üniversitesi, TÜRKİYE)

Prof. Dr. Melda ÖZDEMİR (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Ayşegül TÜRK (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. MİNE CAN (Kocaeli Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Ebru ALPARSLAN (Erciyes Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Emrah UYSAL (Mersin Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Hülya KASAPLI (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Meral AKAN (Selçuk Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Serdar SAYGILI (Erciyes Üniversitesi, TÜRKİYE)

- Doç. Dr. Sibel ADAR CÖMERT (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, TÜRKİYE)
Doç. Dr. Vildan BAĞCI (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, TÜRKİYE)
Doç. Dr. Zeynep BALKANAL (Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, TÜRKİYE)
Doç. Dr. Zuhal TÜRKTAS (Selçuk Üniversitesi, TÜRKİYE)
Dr. Öğretim Üyesi M. Sema ÜŞENMEZ (Sakarya Üniversitesi, TÜRKİYE)
Dr. Öğretim Üyesi Mehmet Ali BÜYÜKPARMAKSIZ (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, TÜRKİYE)
Dr. Öğretim Üyesi Merve KARAMAN (İstanbul Topkapı Üniversitesi, TÜRKİYE)
Dr. Öğretim Üyesi Pakize KAYADİBİ (Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, TÜRKİYE)

BİLİM KURULU

- Prof. Dr. Ali Çağatay Kılınc (Karabük Üniversitesi, TÜRKİYE)
Prof. Dr. Aftab Kamal PASHA (Jawaharlal Nehru Üniversitesi, Yeni Delhi-HİNDİSTAN)
Prof. Dr. Antonis LIONARAKIS (Hellenic Open University, YUNANİSTAN)
Prof. Dr. Arshi KHAN (Aligarh Muslim Üniversitesi, Aligarh-HİNDİSTAN)
Prof. Dr. Aysun YAVUZ (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, TÜRKİYE)
Prof. Dr. Bobby HARREVELD (Central Queensland University, AVUSTRALYA)
Prof. Dr. Botir USMONOV (Tashkent State Technical University, ÖZBEKİSTAN)
Prof. Dr. Bülent AKSOY (Gazi Üniversitesi, TÜRKİYE)
Prof. Dr. Cleborne D. MADDUX (University of Nevada, KANADA)
Prof. Dr. Fatih AYDIN (Karabük Üniversitesi, TÜRKİYE)
Prof. Dr. Geza DAVID (Elte Üniversitesi, Budapeşte-MACARİSTAN)
Prof. Dr. Ivanovska OLENA (Kiev Taras Sevchenko Üniversitesi, UKRAYNA)
Prof. Dr. Kapanitsya LUBOV (Kiev Taras Sevchenko Üniversitesi, UKRAYNA)
Prof. Dr. Lindita XHANARI LATIFI (Tiran Üniversitesi, ARNAVUTLUK)
Prof. Dr. Mehmet Serkan UMUZDAŞ (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, TÜRKİYE)
Prof. Dr. Meltem DÜZBASTILAR (Trabzon Üniversitesi, TÜRKİYE)
Prof. Dr. Musa QASIMLI (Azerbaycan Milli İlimler Akademisi, AZERBAYCAN)
Prof. Dr. Natalija LEPKOVA (Vilnius Gediminas Technical University, LİTVANYA)
Prof. Dr. Oya HAZER (Hacettepe Üniversitesi, TÜRKİYE)
Prof. Dr. Paul KAWACHI (Open University of China, ÇİN)
Prof. Dr. Ramesh C. SHARMA (Wawasan Open University, MALEZYA)
Prof. Dr. Segeda SERGEY (Ukrayna Bilimler Akademisi, UKRAYNA)
Prof. Dr. Serpil UMUZDAŞ (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, TÜRKİYE)
Prof. Dr. Sibel ERKAL (Hacettepe Üniversitesi, TÜRKİYE)
Prof. Dr. Şaban SAĞLIK (Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, TÜRKİYE)
Prof. Dr. Tamar LOMINADZE (Georgian Technical University, GÜRCİSTAN)
Prof. Dr. Vladimir ZUEV (Institute of Social Sciences and Humanities, Kazan, RUSYA)
Prof. Dr. Zeynep ÇOPUR (Hacettepe Üniversitesi, TÜRKİYE)
Doç. Dr. Ahmet Utku ÖZENSOY (Muş Alparslan Üniversitesi, TÜRKİYE)

- Doç. Dr. Aydın GÜVEN (Atatürk Üniversitesi, TÜRKİYE)
- Doç. Dr. Ayşegül TÜRK (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, TÜRKİYE)
- Doç. Dr. Bayram GÖKBULUT (Bülent Ecevit Üniversitesi, TÜRKİYE)
- Doç. Dr. Benito PERRI (PsyD Touro College Graduate School of Education, ABD)
- Doç. Dr. Burcu SEZGİNSOY ŞEKER (Balıkesir Üniversitesi, TÜRKİYE)
- Doç. Dr. Ceyda Kükrer Mutlu (Afyon Kocatepe Üniversitesi, TÜRKİYE)
- Doç. Dr. Fuat Serkan Say (Mersin Üniversitesi, TÜRKİYE)
- Doç. Dr. Gökhan ILGAZ (Trakya Üniversitesi, TÜRKİYE)
- Doç. Dr. Mine CAN (Kocaeli Üniversitesi, TÜRKİYE)
- Doç. Dr. Muhammet Sani Adıgüzel (Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, TÜRKİYE)
- Doç. Dr. Mujib ALAM (Academy of International Studies, Jamia Millia Islamia University, Yeni Delhi, HİNDİSTAN)
- Doç. Dr. Nuray KURTDEDE FİDAN (Afyon Kocatepe Üniversitesi, TÜRKİYE)
- Doç. Dr. Nurlana MUSTAFAYEVA (Azerbaycan Diller Üniversitesi, AZERBAYCAN)
- Doç. Dr. Pınar GÜLTEKİN (Düzce Üniversitesi, TÜRKİYE)
- Doç. Dr. Ramazan KAYA (Atatürk Üniversitesi, TÜRKİYE)
- Doç. Dr. Sefa Salih Aydemir (Adıyaman Üniversitesi, TÜRKİYE)
- Doç. Dr. Sezai ÖZTAŞ (Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, TÜRKİYE)
- Doç. Dr. Suat POLAT (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, TÜRKİYE)
- Doç. Dr. Sujata ASHWARYA (Centre for West Asian Studies, Jamia Millia Islamia University, Yeni Delhi, HİNDİSTAN)
- Doç. Dr. Todor Ioana CRISTINA (Alba Iulia Üniversitesi, ROMANYA)
- Doç. Dr. Toğrul HALİLOV (Nahçıvan Bilimler Akademisi, AZERBAYCAN)
- Doç. Dr. Tudora ARNAUT (Tarash Shevchenko Üniversitesi, UKRAYNA)
- Doç. Dr. Tuğba Cevriye ÖZKARAL (Necmettin Erbakan Üniversitesi, TÜRKİYE)
- Doç. Dr. Ümit İZGİ ONBAŞILI (Mersin Üniversitesi, TÜRKİYE)
- Doç. Dr. Yasemin BAL (Yıldız Teknik Üniversitesi, TÜRKİYE)
- Doç. Dr. Yavuz BOLAT (Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, TÜRKİYE)
- Dr. Öğr. Üyesi Adem UZUN (Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, TÜRKİYE)
- Dr. Öğr. Üyesi Görkem AVCI (Bartın Üniversitesi, TÜRKİYE)
- Dr. Öğr. Üyesi Kateryna TELESUN (Taras Shevchenko Üniversitesi, UKRAYNA)
- Dr. Öğr. Üyesi Şaban Çobanoğlu (Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, TÜRKİYE)
- Dr. Öğr. Üyesi Yaşar Selman GÜLTEKİN (Düzce Üniversitesi, TÜRKİYE)
- Dr. Öğr. Üyesi Yüksel GİRGİN (Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, TÜRKİYE)
- Dr. Mahmoud HAWAMDEH (Al Quds Open University, FİLİSTİN)

HAKEM KURULU

- Prof. Dr. Aftab Kamal PASHA (Jawaharlal Nehru Üniversitesi, Yeni Delhi-HİNDİSTAN)
- Prof. Dr. Antonis LIONARAKIS (Hellenic Open University, YUNANİSTAN)
- Prof. Dr. Arshi KHAN (Aligarh Muslim Üniversitesi, Aligarh-HİNDİSTAN)
- Prof. Dr. Beyhan KESİK (Giresun Üniversitesi, TÜRKİYE)
- Prof. Dr. Bobby HARREVELD (Central Queensland University, AVUSTRALYA)
- Prof. Dr. Botir USMONOV (Tashkent State Technical University, ÖZBEKİSTAN)
- Prof. Dr. Bülent AKSOY (Gazi Üniversitesi, TÜRKİYE)
- Prof. Dr. Cleborne D. MADDUX (University of Nevada, KANADA)
- Prof. Dr. Fulya ÖZTAŞ (Selçuk Üniversitesi, TÜRKİYE)
- Prof. Dr. Geza DAVID (Elte Üniversitesi, Budapeşte-MACARİSTAN)
- Prof. Dr. Handan DEVECİ (Anadolu Üniversitesi, TÜRKİYE)
- Prof. Dr. Haydar ÖZTAŞ (Necmettin Erbakan Üniversitesi, TÜRKİYE)
- Prof. Dr. Ivanovska OLENA (Kiev Taras Sevchenko Üniversitesi, UKRAYNA)
- Prof. Dr. Kapanitsya LUBOV (Kiev Taras Sevchenko Üniversitesi, UKRAYNA)
- Prof. Dr. Kubilay YAZICI (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, TÜRKİYE)
- Prof. Dr. Lindita XHANARI LATIFI (Tiran Üniversitesi, ARNAVUTLUK)
- Prof. Dr. Musa QASIMLI (Azerbaycan Milli İlimler Akademisi, AZERBAYCAN)
- Prof. Dr. Natalija LEPKOVA (Vilnius Gediminas Technical University, LİTVANYA)
- Prof. Dr. Oya HAZER (Hacettepe Üniversitesi, TÜRKİYE)
- Prof. Dr. Paul KAWACHI (Open University of China, ÇİN)
- Prof. Dr. Ramesh C. SHARMA (Wawasan Open University, MALEZYA)
- Prof. Dr. Segeda SERGEY (Ukrayna Bilimler Akademisi, UKRAYNA)
- Prof. Dr. Sibel ERKAL (Hacettepe Üniversitesi, TÜRKİYE)
- Prof. Dr. Tamar LOMINADZE (Georgian Technical University, GÜRCİSTAN)
- Prof. Dr. Vladimir ZUEV (Institute of Social Sciences and Humanities, Kazan, RUSYA)
- Prof. Dr. Zeynep ÇOPUR (Hacettepe Üniversitesi, TÜRKİYE)
- Doç. Dr. Adem BELDAĞ (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, TÜRKİYE)
- Doç. Dr. Barış KAYA (Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, TÜRKİYE)
- Doç. Dr. Bekir TAVAS (Biznesi Üniversitesi, KOSOVA)
- Doç. Dr. Benito PERRI (PsyD Touro College Graduate School Of Education, ABD)
- Doç. Dr. Elif AKPINAR KÜLEKÇİ (Atatürk Üniversitesi, TÜRKİYE)
- Doç. Dr. Fikret ALINCAK (Gaziantep Üniversitesi, TÜRKİYE)
- Doç. Dr. Işık SEZEN (Atatürk Üniversitesi, TÜRKİYE)
- Doç. Dr. Mine CAN (Kocaeli Üniversitesi, TÜRKİYE)
- Doç. Dr. Mujib ALAM (Academy of International Studies, Jamia Millia Islamia University, Yeni Delhi, HİNDİSTAN)
- Doç. Dr. Nurlana MUSTAFAYEVA (Azerbaycan Diller Üniversitesi, AZERBAYCAN)
- Doç. Dr. Oğuzhan KARADENİZ (Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Sezai ÖZTAŞ (Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, TÜRKİYE)

Doç. Dr. Sujata ASHWARYA (Centre for West Asian Studies, Jamia Millia Islamia University, Yeni Delhi, HİNDİSTAN)

Doç. Dr. Todor Ioana CRISTINA (Alba Iulia Üniversitesi, ROMANYA)

Doç. Dr. Toğrul HALİLOV (Nahçıvan Bilimler Akademisi, AZERBAYCAN)

Doç. Dr. Tudora ARNAUT (Tarash Shevchenko Üniversitesi, UKRAYNA)

Dr. Öğr. Üyesi Kateryna TELESHUN (Taras Shevchenko Üniversitesi, UKRAYNA)

Dr. Mahmoud HAWAMDEH (Al Quds Open University, FİLİSTİN)

İÇİNDEKİLER

INVESTIGATION OF MECHANICAL CLINCHING PROCESS ON DISSIMILAR MATERIAL	9
A REVIEW OF TREND ADVANCED WELDING PROCESS AND WELDING TECHNOLOGY IN INDUSTRIES.....	19
DÜZENLİ EGZERSİZ YAPAN BİREYLERİN DEPRESYON, ANKSİYETE VE STRES DÜZEYLERİ İLE YAŞAM KALİTESİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ.....	30
ALTIN İŞLEMECİLERİNİN İZİNDE	39
Z KUŞAĞI VE TEKNOLOJİ İLİŞKİSİ: FÜTÜRİSTİK EĞİTİM YAKLAŞIMI	45
BALKANLARDA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ ÜZERİNE BİR İNCELEME.....	54
BEYİN GÖÇÜ: YURTDIŞINDA AKADEMİK KARIYER TERCİH EDİLME SEBEPLERİ ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA.....	68
İLKÖĞRETİMDE SU OKURYAZARLIĞI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME	76
SOSYAL AĞLARIN SOSYAL BİLGİLER EĞİTİM DURUMLARINDA KULLANIMININ ARAŞTIRILMASI	83
BIYOMİMİKRI İLE DESTEKLENMİŞ STEM ETKİNLİKLERİNE YÖNELİK BİR ÇALIŞMA: EVSEL ATIKLAR VE GERİ DÖNÜŞÜM KONUSU.....	91
FEN BİLGİSİ ÖĞRETMEN ADAYLARININ MİKROPLASTİKLER HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ: SU KİRLİLİĞİ ÖRNEĞİ.....	102
BİLİM SANAT MERKEZLERİNE YENİ KATILAN ÖĞRENCİLERİN BU KURUMLARLA İLGİLİ GÖRÜŞLERİNİ VE FARKINDALIKLARINI BELİRLEMeye YÖNELİK BİR ÇALIŞMA (SİLİFKE ÖRNEĞİ).....	109
YUNUS EMRE'DE DEĞERLER İLE İYİLEŞME: FELSEFİ SAĞALTIM	124
ÖĞRETMENLİK MESLEK KANUNU (ÖMK) ALGISININ İNCELENMESİ: DURUM ANALİZİ	136
HERMENEUTİK YAKLAŞIMIN İŞLETME ALANINDA KULLANIMINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA- WEB OF SCIENCE VERİ TABANINA DAYALI BİBLİYOMETRİK AĞ ANALİZİ	156
LEG REHAB MONITORING.....	167
THIRD EYE FOR BLIND PEOPLE USING ARDUINO NANO	174
BUHARA'DA KENT KÜLTÜRÜNÜN TARİHSEL KÖKLERİ	183
USING DEVELOPMENT ASSISTANCE FOR HEALTH (DAH) CRITERIA FOR HEALTH CARE IN TÜRKİYE	187

BUHARA'DA KENT KÜLTÜRÜNÜN TARİHSEL KÖKLERİ

Nafisa Hayotova Zakirovna

Buhara Devlet Üniversitesi, Buhara şehri, Özbekistan, khayotova.nafisa@bk.ru

ÖZET

Bu makale antik Buhara'da kent kültürünün oluşumunun tarihsel kökenleri hakkında bilgi vermektedir. Buhara, Özbekistan'ın kadim şehirlerinden biri olup geçmişi ve kültürü Özbekistan tarihinin bir parçasıdır. Bilim ve kültür merkezi olarak ün kazanan ve kentsel gelişim geleneklerini bünyesinde barındıran Buhara şehri, günümüze kadar değerini korumuştur. Uzun zamandır önemli ticaret merkezlerinden biri olan Buhara şehri, Özbekistan'ın güneybatısında, Zarafşan Nehri'nin aşağı kesimlerinde yer almaktadır. Buhara vahasında M.Ö. 4-3 bin yıllarında avcılık ve balıkçılık yapılmakta olup, taştan çeşitli silah ve eşya yapma becerisi üst seviyeye ulaşmıştır. Mezolitik dönemden bu yana vahada kabilelerin yaşadığı kanıtlanmıştır. ve Neolitik dönemlerde hayat çok daha kalabalıklaştı. Neolitik döneme (M.Ö. 6-5. binyıl) ait kültürel anıtların bulunması, buradaki kent kültürünün oluşumunun çok eskilere dayandığını gösteriyor. Buhara, M.Ö. 5. yüzyıldan bu yana tek bir yerde büyüyen ve gelişen dünyadaki ender şehirlerden biridir. Buhara şehrine alınan arkeolojik verilere göre M.Ö. 1. binyılın ortalarında kurulduğu anlaşılmaktadır. Adı erken ortaçağ Çin kaynaklarında çeşitli şekillerde (An, Ansi, Ango, Buho, Buku, Buxe, Buxoer, Buxoer, Bukhala, Buhuala, Fukova) anılır. Arkeolog A.Muhammedjonov yaptığı araştırmada Buhara teriminin Soğd dilinden türediğini ve "Bugaro" yani "Tanrı'nın güzelliği" anlamına geldiğini tespit etti ve bu yorumun Narshahi'nin Buhara vahasının kadim doğasına ilişkin tanımıyla uyumlu olduğunu vurguladı. tutarlı olduğu ve arkeolojik kazılarda ortaya çıkan eserlere de yansıdığı görülmektedir. Ortaçağ Arap kaynaklarında Buhara, Numijkat (Navmichkat), Bumiskat, Madinat us-sufriya, Madinat ut-tujjor, Fahira gibi isimlerle anılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Arkeolojik kazı, Bugoro, Numijkat, Madinat ut-Tujjor.

GİRİŞ

Şehirlerin dünya tarihindeki önemi kıyaslanamaz ve eski çağlardan beri ticaret, zanaat, bilim ve kültür merkezleri olarak insanlığın gelişimine büyük katkılarda bulunmuşlardır. Dünya ülkelerinin medeniyetleri başlangıçtan bu yana şehirlerin gelişmişlik düzeyine göre tanımlanmıştır.

Bugün Özbekistan'da kent kültürü, sosyal ve ekonomik altyapısı, ekolojisi, mimarisi, turizmin gelişimi konuları inceleniyor. Özbekistan'da bölgelerin kapsamlı kalkınması devlet politikasının öncelikli alanlarından biridir. Özbekistan şehirler sisteminde özel bir yere sahip olan ve antik çağlardan beri tek bir yerde oluşup gelişmesi nedeniyle bölgedeki diğer şehirlerden farklılaşan Buhara'nın gelişimi ve tarihi şehir planlaması, konunun alaka düzeyini haklı çıkarmada önemli bir yer.

Buhara dünyanın en eski şehirlerinden biridir ve geçmişi ve kültürü Özbekistan tarihinin bir parçasıdır. Uzun zamandır önemli ticaret merkezlerinden biri olan Buhara şehri, Özbekistan'ın güneybatısında, Zarafşan Nehri'nin aşağı kesimlerinde yer almaktadır. 1970 yılında şehir alanında yapılan arkeolojik çalışmalar sırasında Buhara şehrinin bulunduğu yerde M.Ö. 1. binyıldan kalma bir sur olduğu tespit edilmiştir [1].

Orta Çağ'ın başlarında, müreffeh vahalar, onları dış düşman istilasından korumak için birkaç yüz mil uzunluğunda yüksek ve kalın duvarlarla çevriliydi. Buhara topraklarını 336 km uzaklıkta çevreleyen savunma duvarına "Kanpirak" adı veriliyordu. Narshahi'ye göre bu duvar 783-831 yıllarında inşa edilmiştir [2]. 6-8. yüzyıllarda şehir Buhara beyliğinin başkentiydi. 709 yılında Arap halifeliğine katılan Buhara, 9. yüzyılın sonuna gelindiğinde Müslüman dünyasının önemli kültürel ve dini merkezlerinden biri haline geldi.

10. yüzyılda Buhara'da bulunan Arap coğrafyacı ve seyyah İbn Havkal'a göre, "Buhara, tüm Horasan yetkililerinin bulunduğu bölge olup, Movarunnehr bölgelerine giden ana yolun başlangıcında bir şehirdir. Binaları (ulema) ahşaptan yapılmış ve iç içe geçmiş olup, bu iç içe geçmiş yapılar saraylar, bahçeler, mahalleler, arnavut kaldırımlı sokaklar ve her iki tarafta on iki fersah (mesafe) ile (birbirine) bağlı olup, etrafı köylerle çevrilidir. Hepsi, bu kaleler, binalar, köyler ve evler¹⁷etrafını çevreleyen bir duvarla çevrilidir"[3].

Tarihçi ve coğrafyacı İstakhri, Horasan ve Movarunnehr'de Buhara'dan daha müstahkem ve kalabalık bir şehir olmadığını ve Buhara'nın doğası hakkında İslam ülkelerinde bu kadar temiz bir şehir görmediğini yazıyor [4].

9-10. yüzyıllarda Buhara şehri Samanoğulları devletinin başkentiydi ve bu dönemde Zarafşan Nehri ve buradan çıkan kanallarda şehri ve çevresindeki toprakları yapay olarak sulamaya yetecek kadar su mevcuttu. Çapalar bataklıktır ve köyler kıyılarında yer almaktadır[5]. Bu, şehir çevresinde tarım ve bahçeciliğin gelişmesini teşvik etti. 10. yüzyılda Buhara'da bulunan İbn Havkal şöyle demiştir: "Buhara'nın meyveleri, Mevarunnehr'in en güzel meyveleridir ve tadı da en tatlısıdır. "Buhara'nın zenginliği, eğer bir kişi bir cârîb (1 cârîb - 1 hektar) araziye sahip olursa, ailesine ve başkalarına para ve yiyecek sağlayabilmesidir" diye yazdı.

Kesin bilimlerin - geometri, matematik - Somonides dönemindeki gelişimi, kentsel planlamada binaların benzersiz bir tarzda inşa edilmesini motive etti. Bu tür binaların yapımında, derin kazılmış temeller üzerine tuğla ve harç karışımı kullanılarak binaların inşa edilmesi tanıtıldı. Örneğin Somanlıların mezarı, Magoki Attar camii o dönemin mimarisinin öne çıkan anıtlarıdır. Buhara vahasının asırlık ulusal mimari sanatı, Arap halifeliği ülkeleri arasındaki ilişkilerin güçlenmesiyle birlikte yeni yöntemler ve yeni formlarla birleştirildi.

---

¹⁷Kasaba-Arapça'da "şehar", yani ana şehir, başkent anlamına gelen kelime.

Narşahi'ye göre Karahanlı hanedanının hükümdarı Şemsumülk Nasr ibn İbrahim (1068-1080), Buhara şehrinin çevresinde yaklaşık yarım fersah (1 farsakh - 6,24 km) bir alanda bahçeler oluşturmuş ve binalar inşa etmiş ve burası Şemsabad. Bu bahçenin yakınına etrafı sağlam bir duvarla çevrili bir muhafız yaptırdı. Rezervin içinde bir kale, bir güvercinlik ve evcilleştirilmiş ren geyiği, geyik, tilki ve ayıların tutulduğu özel bir yer bulunmaktadır. Şemsumülk'ün kardeşi Ahmed Han, Buhara'da Dzhoybor denilen yerde bir saray yaptırmış, yanına da bir bahçe ve akarsu yaptırmıştır[6].

Karahanlı hükümdarlarından Arslan Han Muhammed ibn Süleyman (1102-1130), Buhara ve Boykand'da ayrı ayrı meskenler - saraylar inşa ettirmiş, emrine göre Buhara'nın Darvaza mahallesinde bir saray ve bir hamam inşa ettirmiştir. Arslan Han, kendi zamanında Buhara'nın eski surunun önüne yeni bir sur yapılmasını emretmiş ve her iki sur birbirine sağlam bir şekilde tutturulmuştur[7].

1220 yılında Buhara şehri Cengiz Han'ın birlikleri tarafından ele geçirildi ve şehir harabeye çevrildi. Yedi yıl süren yıkım, Buhara'nın ticaret, zanaat ve kültür merkezi olarak önemini yitirdi.

1333 yılında Buhara'da bulunan Arap seyyah İbn Batuta'nın ifadesine göre o dönemde şehirdeki cami, medrese ve çarşıların çoğu harabe halindeydi[8].

Buhara şehri Timurlular döneminde önemli bir ekonomik merkezdi. O dönemde Buhara, büyüklük ve büyüklük bakımından Semerkant'a eşitti ve 11 kapısı olan bir surla çevriliydi. Semerkand yalnızca nüfus ve gelişmişlik açısından daha ünlüydü. Buhara, Emir Timur ve Timurlular döneminde ikinci başkent olmuştur [9]. İspanyol büyükelçisi Rui Gonzalez de Clavijo günlüğünde Buhara hakkında şunları yazmıştı: "...şehrin çevresinde yerler ve buralarda büyük binalar var. Buhara, tahıl, et, şarap ve diğer çeşitli şeyler ve ürünler açısından zengin bir şehirdi" [10].

Emir Temur, Buhara kentindeki mimari yapıların sürekli bakımını denetledi. Chashmai ayrıca Ayub'un mozolesinin üzerine ek bir bina inşa etti. Sahibkiran'ın torunu Mirzo Ulugbek zamanında Buhara (1417) ve Gijduvan'da (1433) medreseler inşa edildi[11].

Buhara, 16. yüzyılın ilk yarısında Şeybanilerin eline geçtikten sonra, 16. yüzyılın ikinci yarısında siyasi bir merkez olarak önemi artmaya başladı. Şeybani Ubeydullah Han (1533-1539) döneminde Buhara şehri Hanlığın başkenti haline getirildi[12]. Buhara'nın siyasi rolünün güçlenmesiyle birlikte Buhara surlarının yeniden inşa edilmesi ve şehir sınırlarının biraz genişletilmesi ihtiyacı ortaya çıktı. El sanatlarının ve ticaretin daha da geliştirilmesi amacıyla kentte ticaret tezgâhları ve el sanatları atölyeleri inşa edildi[13].

Şeybani Abdülaziz ibn Ubeydullah Han (1540-1550) ve II. Abdullah Han (1583-1598) dönemlerinde şehrin surları güçlendirilerek batı kısmı genişletildi [11]. Bu sayede duvarın uzunluğu 12 mil kadar uzatılarak 10 metre yüksekliğinde ve 5 metre kalınlığında tamamen yeniden inşa edildi. Üzerine özel 110 takımyıldızı kuruldu ve koruma yetenekleri güçlendirildi. Duvarın dışbükey ve dışbükey kısımları çoktur ve şehrin alanının 650-700 hektar olduğu varsayılabilir[13].

16. yüzyılda ticaret yollarının kesişme noktalarında, belli bir zanaat derneğine ait atölyeler ve ticaret odalarının bulunduğu kubbe şeklindeki ticaret evleri faaliyet gösteriyordu. Buhara ticaret kubbeleri farklı şekillere sahiptir; merkezi caddelerin doğrudan kesiştiği noktada kubbe güçlü sütunlar üzerine yerleştirilmiştir ve ışık üstten bir cam pencereden düşmüştür. Etrafında mağaza ve atölyelerin yer aldığı galeriler inşa edildi[14]. Buhara'da 9 tim vardı ve her tim yarım mil uzunluğundaydı. Timlerin her iki yanında, içinde satılan mal ve ürünlerin cinsine göre

düzenlenmiş sıra sıra dükkânlar vardı. Mesela bir dönemde sadece demirci dükkânları bulunurken, diğer zamanlarda ayakkabıcılar, kumaşçılar, kasaplar, kuyumcular ve diğer dükkânlar olurdu. Mal ve ürünlerin cinsine göre şehir içinde 50, şehir dışında ise 30 çarşı bulunmaktaydı [12]. Buhara'da korunan üç kubbeden bugüne kadar Zargaron Kulesi, Sarrofon Kulesi ve Telpakfurushon Kulesi turistik obje olarak kullanılıyor.

1558-1559 yıllarında Buhara'da bulunan İngiliz tüccar Anthony Jenkinson şöyle yazmıştır: "Buhara, dünyada eşi benzeri olmayan pek çok tuğla binası ve başta hamamları olmak üzere muhteşem kamu binaları ile lüks bir şehirdir." [15].

Özetle Buhara'da çok eski çağlardan beri kent kültürü oluşmuş ve yüzyıllar boyunca farklı hanedanların yönetimi sırasında gerçekleştirilen reformlar kentin çehresini değiştirmiştir. Tarihsel süreç içerisinde Buhara şehri ilk kurulduğu bölgeden itibaren genişlemiş, şehirde çeşitli sosyal, ekonomik ve dini kurumların kurulması kentsel gelişimin gelişimini etkilemiştir. Orta Çağ'da inşa edilen medreseler, camiler, konutlar ve hamamlar günümüze kadar korunmuş ve Buhara'nın kentsel gelişim geleneğinin sürdürülmesine temel teşkil etmektedir.

Kullanılan literatürün listesi:

- Мухаммаджонов А. Қадимги Бухоро (Археологик лавҳалар ва тарих).- Тошкент: Фан. 1991. Б. 7.
Абу Бакр Мухаммад ибн Жаъфар ан-Наршахий. Бухоро тарихи. –Тошкент: Шарқ баёзи, 1993. - Б. 112.
Qasaba-arabcha “shahar”, ya’ni bosh shahar, poytaxt ma’nosini bildiruvchi so’z.
Ибн Ҳавқал. Китоб сурат ал-ард. Ернинг сурати китоби. Ш.С. Камолиддин таржимаси. Тошкент: Ўзбекистон миллий энциклопедияси, 2011. - Б. 40.
Истахрий. Китоб ал-масалик вал-мамалик. Тадқиқот, таржима, изоҳ ва кўрсаткичлар муаллифи Р.Т.Худайберганов. Тошкент: Фан, 2019. - Б. 146.
Мирзақулов Б. Бухоро тарих зарварақларида. – Б. 82.
6. Мухаммаджонов А. Қуйи Зарафшон водийсининг суғорилиш тарихи.Тошкент:Фан,1972. - Б. 114.
7. *Bu haqda qarang:* Қосимов Ф. Темурийлар даврида Бухоро. Бухоро: Бухоро нашриёти. - Б. 38
Руи Гонсалес де Клавихо. Самарқандга - Амир Темур саройига саёҳат кундалиги (1403-1406 йиллар). Тошкент: Ўзбекистон. 2010. - Б. 209.
8. Қосимов Ф. Темурийлар даврида Бухоро. - Б. 38.
10. Эшов Б., Одилов А. Ўзбекистон тарихи. 1-жилд.Тошкент, 2014. - Б. 373.
11. Ўзбекистон. Шаҳарлар ва афсоналар. Тошкент: Давр, 2014. - Б. 77.
12. Жуманазар А. Бухоро таълим тизими тарихи.Тошкент: Академнашр, 2017. - Б. 20.
13. Тўраев Ҳ. К исторической топографии Бухары // “XIX аср охири – XX аср бошларида Бухоро” Республика илмий-назарий анжумани материаллари. Бухоро, 2016. - Б. 141.
14. Бухоро шарқ дурдонаси.-Тошкент: Шарқ. 1997.- Б. 104.
Жуманазар А. Бухоро таълим тизими тарихи.Тошкент: Академнашр, 2017. - Б. 30.
Дженкинсон А. Путешествие в Среднюю Азию в 1558-1560 гг. // Английские путешественники в Московском государстве в XVI в Перевод с английского Ю.В. Готье. - Ленинград. 1937. - С. 182.

7th INTERNATIONAL SYMPOSIUM OF EDUCATION AND VALUES ISOEVA - 2023

26-29 October 2023

Kemer / ANTALYA

www.isoeva.com

LETTER of ACCEPTANCE

Dear Nafisa Hayotova Zakirovna,

“HISTORICAL ROOTS OF URBAN CULTURE IN BUKHARA” was examined by the referee committee and accepted to be presented as an ORAL PRESENTATION at our symposium.

We are pleased to invite you to the 7th International Symposium of Education and Values, which will be held on 26-29 October 2023, collaboration with International Vision University.

Assoc. Prof. Dr. Sefa Salih AYDEMİR

Adiyaman University

Head of Organizing Committee